

دانشگاه عالی دفاع ملی

برنامه ریزی راهبردی آمایش منطقه‌ای
از منظر امنیت ملی
(تعاریف، مفاهیم، اصول، نظریه‌ها و الگوها)

تهران-۱۳۹۴

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

عنوان و نام پدیدآورنده: برنامه‌ریزی راهبردی آمایش منطقه‌ای از منظر امنیت ملی (تعاریف، مفاهیم، اصول، نظریه‌ها و الگوها) / گروه مطالعات راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۹۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۵۶-۰۰-۵

وضعیت فهرست نه‌سی: فیا

رده‌بندی کنگ: ۳۹۳ / ب ۳۹۵ / TH395

رده‌بندی دیویی: ۳۰۹ / ۳۰۰

شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۸ ۱۸

ناسنامه

برنامه‌ریزی راهبردی آمایش منطقه‌ای از منظر امنیت ملی - (تعاریف، مفاهیم، اصول، نظریه‌ها و الگوها)

مؤلفین: داود آقا محمدی، علی مبینی دهکردی، همکاران پژوهشگر

حروف‌نگار، طراح و صفحه‌آرا: مجید کاظمی

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

نوبت و سال چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ جلد

ناشر: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا)

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا)

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه عالی دفاع ملی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تلفن ۲۲۹۷۰۳۴۳

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۹	سخن ناشر
۱۱	مقدمه
۱۹	فصل اول: سرزمین
۱۹	تعاریف و مفاهیم سرزمین
۱۹	مفاهیم سرزمین، قلمرو، قلمرو خواهی
۲۱	قلمرو فضایی جغرافیایی یک واحد سیاسی
۲۲	مفاهیم کارکردی سرزمین
۲۴	مفهوم جغرافیای نظامی
۲۵	مفهوم جغرافیای سیاسی
۳۰	شاخص‌ها و متغیرهای سرزمینی کشور
۳۷	شاخص‌های سرزمین
۳۹	فصل دوم: جغرافیا، فضا و مکان
۳۹	تعاریف و مفاهیم جغرافیا، فضا و مکان
۳۹	عصر جغرافیای نو
۴۰	مکان
۴۰	فضا
۴۱	نظریه‌ها و رویکردهای جغرافیا، فضا و مکان
۴۱	الگوهای نظری و تجربی جغرافیا، فضا و مکان
۴۶	گزیده مفاهیم، نظریه‌ها، الگوها و شاخص‌های جغرافیا، فضا، مکان

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۵۱	فصل سوم: اجتماعی - فرهنگی
۵۱	تعاریف و مفاهیم اجتماعی - فرهنگی
۵۲	جامعه به عنوان یک نظام اجتماعی - فرهنگی
۵۳	رابطه بین قومیت و امنیت ملی
۵۵	نظریه‌ها و رویکردهای اجتماعی - فرهنگی
۵۷	قومیت: پدیده‌ای کهن یا ابزاری
۵۹	رابطه ملیت و مذهب
۶۰	الگوهای نظری و تجربی اجتماعی - فرهنگی
۶۰	نگاه ارزیابی نارضایتی
۶۳	شاخص‌ها و سنجش‌های اجتماعی - فرهنگی
۶۴	گزیده مفاهیم، نظریه‌ها، الگوها و شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی
۶۴	گزیده نظریه‌ها، متد و رویکردهای اجتماعی - فرهنگی
۶۷	فصل چهارم: اقتصاد
۶۷	تعاریف و مفاهیم اقتصاد
۶۸	مکاتب، نظریه‌ها و رویکردهای اقتصادی
۷۰	راهبردهای مختلف توسعه اقتصادی
۷۰	الگوهای نظری و تجربی اقتصاد
۷۲	شاخص‌ها و متغیرهای اقتصاد
۷۳	گزیده مفاهیم، نظریه‌ها، الگوها و شاخص‌های اقتصادی
۷۵	فصل پنجم: سرمایه اجتماعی
۷۵	تعاریف و مفاهیم سرمایه اجتماعی در اندیشه معاصر
۷۷	نظریه اجماع و وفاق اجتماعی
۸۷	الگوها و مدل‌های سرمایه اجتماعی
۹۰	شاخص‌ها و متغیرهای سرمایه اجتماعی
۹۳	ساختار اجتماعی
۹۵	گزیده مفاهیم، نظریه‌ها، الگوها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی

۹۹	فصل ششم: منطقه
۹۹	تعاریف و مفاهیم منطقه
۱۰۵	مناطق اداری
۱۰۶	سابقه منطقه‌بندی در ایران و دیدگاه‌های آمایش سرزمین
۱۰۷	منطقه‌بندی طرح جامع انرژی ایران (استانفورد)
۱۱۱	ساختار متم کز دولتی و منطقه‌بندی
۱۱۳	برنامه‌ریزی بر حسب « درون » و « میان » منطقه‌ای
۱۴۴	تعاریف و مفاهیم محیط
۱۱۶	نظریه‌ها و رویکردهای منطقه
۱۱۷	قطب رشد
۱۱۹	اگروپلین یا منظومه کشت - شهر
۱۲۱	نظام سلسله مراتبی سکونت‌گاه
۱۲۶	نگاهی به دیدگاه‌های نظری
۱۲۷	نظریه‌های محیط از نگاه مدیریت
۱۳۱	فصل هفتم: امنیت
۱۳۱	تعاریف و مفاهیم امنیتی
۱۳۳	نظریه‌های امنیتی
۱۳۶	دیدگاه‌های نظریه‌پردازان بلوک شرق
۱۳۷	دیدگاه‌های نظریه‌پردازان کشورهای جهان سوم
۱۳۸	رویکردهای مدرن امنیتی
۱۴۱	نظریه امنیت نظامی
۱۴۹	الگوها و روش‌های امنیتی در جهان و ایران
۱۵۰	روش‌ها و ملاحظات امنیتی دولت بعث عراق
۱۵۲	روش‌ها و ملاحظات امنیتی ایران (قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی)
۱۵۶	محورهای قابل بهره‌برداری از مطالعه‌های تجربی و جهانی امنیت

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱۵۸	شاخص‌ها و متغیرهای امنیت
۱۶۲	گزیده مفاهیم، نظریه‌ها، الگوها و شاخص‌های امنیتی
۱۶۹	فصل هشتم: فرایند برنامه‌ریزی راهبردی آمایش منطقه‌ای از منظر امنیت ملی
۱۷۳	گام اول: مطالعه محیط و تعیین عوامل راهبردی
۱۷۴	گام دوم: انتخاب عوامل راهبردی محیطی
۱۷۶	گام سوم: تکمیل جداول ارزیابی عوامل راهبردی محیط داخلی و خارجی
۱۷۶	گام چهارم: تشکیل ماتریس ارزیابی و موقعیت راهبردی
۱۷۹	گام پنجم: تشکیل جدول SWOT و تعیین رابطه بین عوامل محیطی
۱۸۰	گام ششم: تدوین راهبردهای ممکن
۱۸۱	گام هفتم: تعیین اولویت راهبردها با استفاده از جدول QSPM
۱۸۲	گام هشتم: تعیین استراتژی انتخاب راهبردها
۱۸۳	گام نهم: بیان نتایج
۱۸۳	گام دهم: پیشنهادها
۱۸۵	فهرست منابع و مآخذ

ایده برنامه‌ریزی آمایش در ایران به اواسط دهه ۴۰ بازمی‌گردد. در بهمن‌ماه ۱۳۴۵ گزارشی با عنوان مسئله افزایش جمعیت شهر تهران و نکاتی پیرامون عمران کشوری توسط مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران انتشار یافت. پیش از آن نیز کشور فرانسه که برای بازسازی‌های بعد از جنگ و مسائل ناشی از تمرکز بیش‌ازحد به این نوع برنامه‌ریزی روی آورده بود، یکی از کشورهای باسابقه و پیشرو در این زمینه به حساب می‌آمد.

بعد از این گزارش، سازمان برنامه‌و بودجه در اواخر دهه ۴۰ با اعزام کارشناسانی به فرانسه و دعوت از مدیران مسئول این آمایش در فرانسه، مذاکره‌هایی را در این زمینه آغاز کرد. در سال ۱۳۵۱ مهت‌سازان سرستیران، گزارش کوتاهی با عنوان بهره‌وری سرزمین با تنسيق سرزمین تهیه و به سازمان برنامه و بودجه ارائه کردند. در این گزارش مباحث و روش‌های آمایش سرزمین مطرح شد.

در سال ۱۳۵۳ بعد از تصویب قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی، وظیفه تهیه «طرح جامع سرزمین» به این وزارتخانه محول شد. به‌منظور تهیه این طرح، مرکزی با نام «مرکز مطالعات و تحقیقات بهره‌وری از سرزمین» با مشارکت وزارت مسکن و شهرسازی و وزارت کشاورزی و منابع طبیعی تشکیل شد اما در اواخر همان سال به‌دلیل مشکلاتی ناشی از تعریف مبهم از طرح جامع سرزمین و بر اساس تصمیم‌های شورای اقتصاد قرار شد این مرکز به سازمان برنامه‌و بودجه و کمیته زیر نظر شورایی از وزارت وقت، رئیس سازمان محیط زیست، قائم‌مقام نخست وزیر و رئیس بانک مرکزی اداره شود.

مرکز مطالعات و تحقیقات بهره‌وری از سرزمین بنابر وظیفه‌ای که بر عهده داشت، بعدها به «مرکز مطالعات آمایش سرزمین» تغییر نام یافت. در دهه‌های ۵۰ و ۶۰، به علت افزایش درآمد نفت و تمرکز بیشتر و انباشت سرمایه در قطب‌های رشد، مشکلات و نارسایی‌های شدیدی برای کشور ایجاد شد که جهت جلوگیری از پیامدهای اقتصادی و اجتماعی، آمایش سرزمین جزء برنامه‌های سوم و چهارم عمرانی کشور قرار گرفت.

اصلی‌ترین دشواری‌هایی که کشور در دهه‌های ۵۰ و ۶۰، با آن مواجه بود و آمایش سرزمین برای حل آن به وجود آمد عبارت بودند از:

- تمرکز سرمایه در بخش‌های جدید و حاشیه‌ای شدن بخش‌های سنتی.
- رها کردن برخی از منابع طبیعی و فضاهای بسیار گسترده، همراه با بهره‌برداری افراطی توأم با تذبذب منابع در مناطق پرتراکم دیگر که نتیجه آن تخریب محیط زیست بود.
- مهاجرت مهار نشده روستاییان که به فقر بسیار گسترده حاشیه‌ای منجر شد.
- تمرکز جمعیت در فضایی محدود که عرضه آن در مقایسه با تقاضای روز افزون به تدریج تنگ‌تر گردید.
- رشد انفجار گونه شهری همراه با تمرکز توان‌های نوآوری و پویایی در شمار معدودی از شهرها و گسترش لجام گسیخته شهرهای بزرگ.
- ناتوانی در مهار رشد تهران و تمرکز نیروهای فعال کشور در استان مرکزی (که در آن زمان تهران را نیز در بر داشت) به زیان دیگر نقاط کشور.
- هزینه‌های فزاینده این رشد که بخشی از آن بر دوش دیگر نقاط کشور است.
- تشدید نابرابری‌های سطح زندگی و شیوه معیشت شهرها و روستاها، میان استان‌ها و شهرهای دیگر.
- سیر قهقراپی ساختاری-اجتماعی، میراث ملی و فرهنگ سنتی.

در پاسخ به مسائل فوق نتایج درج‌شده در اول مطالعات آمایش سرزمین که حاوی اصول کلی سازمان‌دهی فضا، توزیع جمعیت، فعالیت راهبردهای آمایش بخش‌های اقتصادی و اجتماعی بود، سند تصویری آن در مقیاس ۱/۲۵۰۰۰۰۰ تحت عنوان طرح پایه انتشار یافت. در این طرح کشور به ۱۳ منطقه اصلی که هر یک زیر نفوذ و مدیریت یکی از شهرهای اصلی ۱۳ گانه کشور قرار داشتند تقسیم‌بندی و بر این اساس سازمان‌دهی شدند. تعیین مناطق اصلی کشاورزی، مراکز صنعتی و خدماتی و شبکه‌های اصلی زیربنایی کشور از دیگر دستاوردهای این طرح بود.

گزارش مطالعات دوره دوم، با عنوان مطالعات دوره دوم راهبرد راهبردهای آمایش سرزمین، در چهار بخش به این شرح منتشر شد:

- نظام شهری و خط مشی اجرایی آن،
- جامعه روستایی و خط مشی اجرایی آن،
- محور خوزستان- آذربایجان و خط مشی اجرایی آن،
- تمرکز زدایی فعالیت‌های بخش دوم و سوم و خط مشی اجرایی آن.

این امر تا برنامه عمرانی ششم ادامه داشت و نتایج کاربردی مطالعه‌های آمایش سرزمین با عنوان «رهنمودهای آمایش سرزمین» به سازمان برنامه و بودجه ارائه شد. پس از پیروزی

شکوه‌مند انقلاب اسلامی، به علت شروع جنگ تحمیلی و بحران‌هایی که در گوشه و کنار کشور به دست‌یادی استکبار اتفاق افتاد، فرصت و مجال بررسی و اجرای جدید آمایش سرزمین به وجود نیامد.

در سال ۱۳۶۲ برنامه‌ریزی آمایش مجدداً مورد توجه قرار گرفت و اولین دستاورد آن شش جلد گزارش با عنوان «طرح پایه آمایش سرزمین اسلامی ایران» در سال ۱۳۶۳ انتشار یافت که یک جلد آن با عنوان اصول و کلیات سازمان‌دهی فضای کشور و خلاصه مطالعات، جلد دیگر تشخیص وضعیت و ۳ جلد بعدی با عنوان کلی «راهبرد توسعه در سازمان‌دهی فضای کشور» به ترتیب به جمعیت و جوامع، فعالیت‌ها و اقلیم و سرزمین می‌پردازد و در نهایت جلد ششم نقشه‌های وضع موجود سازمان فضایی و طرح پایه است.

در هر حال، بر اساس نظارت دستگاه‌های اجرایی گزارش‌ها مورد تجدیدنظر قرار گرفت و در سال ۱۳۶۴ گزارش نهایی مرحله اول طرح پایه با عنوان «خلاصه و جمع‌بندی مطالعه‌ها» ارائه شد. گزارش مذکور ابتدا به تحلیل مختصری از وضع گذشته و موجود اقتصاد کلان و سازمان فضایی کشور می‌پردازد و سپس بر اساس مفروضاتی از راهبرد توسعه ملی، به ارائه اصلی‌ترین گزینه‌های توسعه ملی در زمینه‌های امور اقتصادی و اجتماعی، جمعیت و جوامع و سازمان‌دهی و نیز فضا به عنوان چهارچوب تهیه طرح آمایش کشور می‌پردازد. تهیه‌کنندگان این طرح با توجه به نبود سند مصوب راهبرد توسعه ملی، با در نظر گرفتن مفروضاتی به استنتاج راهبردهای توسعه فضایی کشور اقدام کردند.

سند تصویری مطالعه‌های طرح پایه آمایشی که در قالب یک نقشه با مقیاس ۱/۲۵۰۰۰۰۰ تصویر توسعه یافتگی فضایی کشور را در افق ۱۴۰۰ ارائه می‌نماید حاوی نتایج زیر است:

- سطح‌بندی جمعیتی مراکز اصلی شهری (دارای بیش از ۱۰۰ هزار نفر جمعیت).
- ناحیه اراضی کشاورزی برحسب میزان فشردگی کشت، جنبه تجاری کشت، نوع منابع آب و نوع دامداری.
- سطح‌بندی مراکز اصلی صنعتی و معدنی برحسب مقیاس و میزان پیشرفت صنایع و خدمات پشتیبانی.
- سطح‌بندی مراکز خدماتی برحسب حوزه عملکرد و کمیت و کیفیت انواع خدمات برتر قابل ارائه.
- سطح‌بندی مراکز تخلیه و توزیع کالا برحسب حوزه عملکرد.
- سطح‌بندی مبادی ورودی و خروجی کالا برحسب ظرفیت و عملکرد.

- تعیین موقعیت مکانی شبکه‌های خطوط گاز، فراورده‌های نفتی و برق فشار قوی.
- سطح‌بندی محورهای توسعه برحسب میزان تجهیز و توسعه یافتگی.
- تعیین نواحی توسعه حومه شهری در شبکه نظام شهری.

در سال ۱۳۶۵ مرحله دوم مطالعه‌های آمایش سرزمین آغاز که به تدوین ۲۴ جلد نشریه با عنوان چهارچوب نظری توسعه استان برای هریک از ۲۴ استان کشور در سال ۱۳۶۸ منجر شد. هر یک از گزارش‌ها حاوی راهبرد بلند مدت توسعه استان در بخش‌های مختلف از دیدگاه آمایش سرزمین و نقش آن در چهارچوب تقسیم کار ملی و منطقه‌ای بود. پس از سال ۱۳۶۸ بار دیگر به دلیل ابهام در جایگاه تشکیلاتی طرح آمایش، مطالعه‌ها با رکود و توقف نسبی مواجه شد و سرانجام در سال ۱۳۷۱ وظیفه تهیه طرح آمایش سرزمین به سازمان برنامه و بودجه و وظیفه تهیه طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای به وزارت مسکن و شهرسازی واگذار شد.

اهم محورهای طرح عبارتند از:

- ۱- طرح آمایش سرزمین به معنای تعیین راهبردهای توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین توسط سازمان برنامه و بودجه با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.
- ۲- سازمان برنامه و بودجه موظف است به منظور تدوین برنامه آتی توسعه اقتصادی و اجتماعی با نگرشی آمایشی، راهبردهای توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین را به همراه برنامه‌های اجرایی زیر تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند:
 - تعیین مناطق اولویت‌دار و توسعه از نظر پذیرش جمعیت و فعالیت.
 - تعیین نقش نواحی مختلف از نظر تقسیم کار ملی و استمرار فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، خدماتی و امکانات زیربنایی.
 - تعیین چشم‌انداز اشتغال و توزیع آن در بخش‌های مختلف اقتصادی در سطوح ملی.

ضمناً تهیه برنامه‌های آمایشی به صورت ادواری و متناسب با تغییر و تحولات اقتصادی و اجتماعی صورت می‌گیرد و باید به تصویب هیئت وزیران برسد.

بعد از ابلاغ مصوبه فوق، چند فعالیت موردی در مورد آمایش سرزمین در سازمان برنامه و بودجه انجام شد. یکی از فعالیت‌های انجام شده در این راستا همکاری با کمیته‌های اقتصادی و امنیتی شورای عالی امنیت ملی در تنظیم طرح آمایش پنج استان غرب کشور است که تنها طرح آمایش استان خوزستان در شورای عالی امنیت ملی به تصویب رسید و

پس از تأیید مقام معظم رهبری جهت رعایت در برنامه‌های ۵ ساله کشور به سازمان برنامه و بودجه ابلاغ شد.

همچنین «خط مشی‌های ملی و منطقه‌ای آمایش سرزمین» برای درج در برنامه دوم توسعه کشور تهیه و با اصلاحاتی در جلسات خردادماه ۱۳۷۲ به تصویب شورای اقتصاد رسید، ولی متأسفانه در پیوست نهایی لایحه، فقط خط مشی‌های ملی آمایش سرزمین درج شد و مباحث منطقه‌ای آن حذف شد؛ اما طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای که از قبل در وزارت مسکن و شهرسازی آغاز شده بود، ادامه یافت. نظر به نزدیکی برخی از محورهای مطالعاتی طرح ریزی کالبدی و مطالعه‌های آمایش سرزمین و امکان استفاده متقابل این مطالعه‌ها از منابع اطلاعاتی و نتایج یکدیگر، در اینجا به ادامه خطوط کلی و اهداف این مطالعه‌ها پرداخته می‌شود.

با بررسی و مطالعه تاریخچه فراز و نشیب‌های طرح‌های آمایشی در ایران مشاهده می‌شود که از سال ۱۳۴۵ تاکنون طرح‌های آمایشی به‌طور جدی مطالعه شده‌اند و هر یک از این مطالعات از نظر دیدگاه، روش‌شناسی، تئوری و مفروضات ارزشمند هستند.

اما می‌توان ادعان کرد که این مطالعات متناسب و سازگار با شرایط محیطی و مقتضیات ارزشی، فرهنگی، اجتماعی، جغرافیایی، سیاسی، دفاعی - امنیتی مناطق مختلف کشور اجرا نشده‌اند، ضمن این‌که ملاحظات امنیتی در این حوزه‌ها رعایت نشده و مشاهده نمی‌شود و اصولاً روش علمی برنامه‌ریزی آمایش منطقه‌ای با در نظر گرفتن مؤلفه‌های قدرت ملی به‌ویژه ملاحظات امنیتی از مطالبات جدی و اساسی هر کشور است.

امنیت بنیادی‌ترین نیاز هر جامعه و مهم‌ترین عامل دوام زندگی اجتماعی است. هر کشور محیط امنیتی خود را در عرصه جهانی، منطقه‌ای و داخلی بر اساس اهداف، منافع، ارزش‌های اساسی و میزان قدرت آن تعریف کند.

درک صحیح از محیط امنیتی و ساختار قدرت و رقابت موجود در آن بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری سیاست‌های امنیتی هر کشور دارد و این ذهنیت و رویکردها به مباحث امنیتی در تصمیم‌سازی و عملکرد نظام سیاسی و تدوین راهبرد امنیت ملی مؤثر است (مجموعه مقالات دومین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، ۱۳۸۴: ۴۵).

آمایش سرزمین به تنظیم رابطه انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا، به‌منظور بهره‌برداری منطقی از همه امکانات، علم و تجربه در طول زمان می‌پردازد (چوخاچی زاده، مقدم، ۱۳۸۱: ۷۹).

در حقیقت آمایش عبارت از سازمان‌دهی مطلوب فضا برای نیل به اهداف و راهبردی‌های جامع ملی است و در راستای تحقق آرمان‌های جامعه انجام می‌گیرد.

با عنایت به این‌که منظور از آمایش تعیین چارچوب بلند مدت تنظیم برنامه‌های توسعه است و حکومت اسلامی به دنبال تحقق عدل و قسط در جامعه می‌باشد، پس هدف از آمایش، سازمان‌دهی مطلوب فضا و ایجاد زمینه عدل و قسط است.

این نیازها ممکن است در برگیرنده جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، دفاعی- امنیتی و علمی و فناوری باشد.

مسائلی که آمایش سرزمین با آن مواجه و به دنبال ارزیابی و توسعه منطقه‌ای یا ملی و رفع این مسائل است عبارت‌اند از:

- بی‌توجهی به ملاک‌های دفاعی- امنیتی در برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای.
 - تمرکز سرمایه در مناطق خاصی از کشور.
 - تخریب بخشی از منابع طبیعی و محیط زیست.
 - قوم‌گرایی و مذهب‌گرایی.
 - مهاجرت بی‌رویه از روستاها به شهرها.
 - رشد انفجاری در جمعیت شهری.
 - تمرکز توانمندی‌ها و نوآوری‌ها در شهرهای بزرگ.
 - رشد بی‌رویه مراکز استان و ناتوانی در مهار خاشبه‌نشینی.
 - تشدید نابرابری‌ها در سطح زندگی و شیرین‌عبادت شهرها.
 - نبود تعادل میان توسعه‌های شهری در سطوح مختلف.
- البته می‌توان به آن‌ها عوامل دیگری نیز اضافه کرد.

موقعیت ژئوپلیتیکی، ترکیب قومی و وضعیت تاریخی مناطق و رابطی پیچیده را به لحاظ امنیتی شکل داده است.

ارزیابی و شناسایی متغیرهای راهبردی محیطی در محیط داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و در محیط خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)، رویدادها و روندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی، بوم‌شناسی، محیطی، سیاسی، قانونی، دولتی، فناوری و چگونگی ساماندهی مناطق مختلف یک جامعه و یا بین کشورها می‌توانند به میزان زیادی در توسعه آینده منطقه مورد نظر مؤثر باشند.